

Smaastykker.

Ved V. Hostrup Schultz.

I.

Høje Herskabers Rejsekost i Engesvang.

I April Maaned 1641 skulde der være fint Bryllup i Viborg. Det var Jørgen Sefeldt til Visborggaard, som i en tre Aars Tid havde været Enkemand, der nu igen tænkte paa at forandre sig. Bruden var den 35aarige Karen Klavsdatter Sehested, Enke efter Tyge Kruse til Aastrup, der i nogle Aar havde været Hofmesterinde for Kongens Børn, og som i denne Stilling sikkert var mere frygtet end afholdt af disse.

Men da Indbydelserne udgik til Festen, syntes dog to af dem, der havde været undergivet hendes »Tugt«, at det var alt for fristende at komme med, og Frøkerne Christiane og Hedvig, der da opholdt sig sammen med deres Fader paa Koldinghus, fik ham overtalt til at give sin Tilladelse til, at de deltog. Kongen skrev i den Anledning til Korfits Ulfeldt: »Ieg haffuer beuygliid, at dii thuende frøcken, som heer Erre, ma drage tiil karren Seestedtz Briillup, saframdt ieg kan faa saa megiid tøy, som ieg imod samme tiid kan kleede dem y, Huorfor du haffuer designationen deroffuer att Emphange. War der nogiid smuck y Børnehussiid at bekomme, da haffde Ieg ded heelst. Vale.

Aff koldinghus den 12 febru: Anno 1641.

Christian.¹⁾

Det maa antages, at Kongen har faaet det fornødne Tøj i rette Tid, hvad enten det nu er kommet fra

¹⁾ Bricka: Chr. IV's eghd. Breve, 5. Bd., pag. 20.

Børnehuset, hvilken Virksomhed han interesserede sig stærkt for, eller andetsteds fra, for de unge Damer kom afsted, og Frøken Hedvig havde oven i Købet sin Fæstemand, Ebbe Ulfeldt, med paa Turen. Selskabet har fulgt den gamle Oksevej op gennem Jylland og har baade paa Opturen og Nedrejsen overnattet i Engesvang, efter at det paa Udrejsen havde spist til Middag i Nørre Snede. Og sultet har de aabenbart ikke og heller ikke tørstet, hvilket med tilstrækkelig Tydelighed fremgaar af de Regninger, som Lensmanden paa Silkeborg maatte betale. De lyder som følger:

Anno 1641 den 1. April til Middagsmaaltid udi Snede saa og udi Engisvang om Natten og om anden Dagen til Frokost er dette efterskrevne fortæret og medgaaet, der de velbaarne Frøkner rejste fra Kolding til »Viborib« til velb. Jørgen Sefeldts Bryllup, saa vel som og, der de rejste tilbage igen, er i lige Maade dette fortæret og medgaaet til dem og deres medhavende Folk og Heste.

»Winn	tu Kander	vij Mk.
Dandstøll ¹⁾	femb tønder	Tønden 3 dl. 2 Mk.
fersch groffenbrahe ²⁾	en Fierding	2 Dl. Slet.
Tøre Lagx	tu	for 4 Rdl.
Lamb	fire	vj Mk.
Høns	sex Pahr	5 Mk.
Eegh	tre Oelle	3 Mk.
Smør	tu let pund	9 Mk.
Sigtede Meell for-		
baget i brød	tu schipper	vj Mk.
flesch til speck	En side	2 sdlr.
Lønborig Salt	En schippe	3 ¹ / ₂ mk.
spansche Salt	En schippe	3 Mk.
Haffre til Otte Heste	Fire tønder	v. dlr.
for Høe och strølsze		Halff Anden rixdlr.
		Ebbe Ulfeldtz
		mp.

¹⁾ Kalkar (Ordbog I, 341) tolker »Danstz Øll« som fra Danzig, men rigtig i Engesvang?

²⁾ Groffenbrad = Groppenbrad = Grydesteg (Kalkar: Ordbog II).

Anno 1641 den 7. Aprillis saauell som tilforne 1. Aprillis er forterit i Engiswong videre vid schriffuereuz opschrift om formelder:

Meel til brød stort och smaat	$\frac{1}{2}$ tønde	vij Mk.
smør	vj pd.	2 Mk. 4 Sk.
Noch tog til Viborg ferschsør	iiij pd.	1 $\frac{1}{2}$ Mk.
Øll	$\frac{1}{2}$ tønde	6 Mk.
Haffre	v schip	3 Mk. 2 Sk.,

som Olluf Brochenhusz och borgemester i Viborg derisz Heste fich.

flesch	$\frac{1}{2}$ side	1 Sdlr.
faar Kiød	j krop	2 Mk. S.

Ebbe Ulfz.¹⁾

Man maa haabe for Selskabet, at ikke alle 3 Ollæg er bleven serveret som haardkogte, selv om der jo var tilstrækkeligt Øll til at væde dem med.

II.

Det kongelige Vogntog 1648.

Enhver, der har lidt Kendskab til, hvorledes Landevejene var indtil for faa Menneskealdre siden, vil kunne forstaa, at en længere Rejse var ikke alene en besværlig, men ogsaa en kostbar Historie, og i det 17de Aarhundrede var det om muligt endnu værre. De tunge Vogne krævede en betydelig Hestekraft for at blive slæbt blot nogenlunde hurtigt gennem det dybe Sand eller Pløre, hvor Hjulene skar i til Navet, Bakke op og Bakke ned, og det sled stærkt paa baade Heste, Vogne og Seletøj. For en Nutidsbetragtning staar det derfor som ret uforstaaeligt, at man saa godt som overalt, hos høje som hos lave, var gaaet bort fra den gammeldags Rejsemaade, at ride. Hvad Grunden har været, staar ikke klart, manglende Ridefærdighed kan det ikke have været, idet saa godt som

¹⁾ Silkeborg Lens Regnskaber 1640—41.

hver Mand var hjemmevant paa en Hesteryg, men et Faktum er det, at fra Midten af det 16de Aarhundrede skete saa godt som alle lidt længere Rejser til Vogns. —

Det gik kun langsomt med at faa Vejene saaledes forbedrede, at de kunde siges, at egne sig for Færdslen med de svære Vogne. Selv Kongen, om hvem man dog maatte formode, at han havde noget af det bedste, der kunde fremskaffes paa Befordringsmidlernes Omraade, og hvis Kram sikkert har været i fuldendt Orden, naar han tog hjemme fra, maatte være forberedt paa lidt af hvert, naar han foretog en længere Rejse i Landet. Vi ser saaledes, at Frederik den tredie, da han i 1648 var i Jylland, blandt andre havde en Rustvognssmed og to Smedesvende med for at kunne faa istandsat, hvad der gik i Stykker under Kørslen. I September kom han nord fra til Skanderborg, hvor han opholdt sig i to Dage, og den Regning, der er affattet vedrørende hans Befordringsmidlers Ophold paa Slottet er saa talende, at den her skal gengives.¹⁾

»Anno 1648 den 16de September ankom Ko. Ma. til Skanderborg og forrejste derfra igen den 18de ejusdem paa Vejen til Kolding, medhavende efterskrevne Kudschheste:

Hans Maj. egen Vogn	6 Heste.
Overløbsheste	1 Hest.
Dronning Ma. Vogn	6 Heste.
Overløbsheste	1 Hest.
Hofmesterindens og Jomfruernes Vogn	6 Heste.
Overløbsheste	1 Hest.
Nok en Jomfruvogn	6 Heste.
2 Hofjunkers Vogne	12 Heste.
2 Kammervogne	12 Heste.
Bøssevognen	2 Heste.

53 Heste bekom for 2 Dage paa hver 6 Heste 1 Td. Arre²⁾ om Dagen, er imidlertid Havre 17½ Td.

¹⁾ Skanderborg Lens Regnskab 1648—49, Bilag 88.

²⁾ Havre.

Medleveret Kuskene at bede med udi Nim $2\frac{1}{2}$ Td. Havre.

Desforuden efter Rigens Hovmesters Pas' Indhold betalt for Otto Hansen, Enspænder, som følger forskrevne Vogne, og Christoffer Røstvognssmed og 2 Smedesvende, som udi Byen var indkvarteret, for hver 4 Maaltider Mad, Maaltidet 4 Sk., er 1 Sldr. og hver 6 Potter Øl om Dagen er $4\frac{1}{2}$ Slmk. Beløber tilsammen Penge 1 Rdlr. $1\frac{1}{2}$ Ort 4 Sk.

Desligeste betalt for 4 Kudske, 4 Forridere og 4 Biløbere, som har været indkvarteret med deres Heste i Byen og sammesteds i lige Maade blev spist, for hver 4 Maaltider Mad, Maaltidet 4 Sk., er 3 Sldr., og paa dem hver om Dagen 6 Potter Øl, Kanden 6 Sk., er 3 Sldr. 1 Ort. Gør saa til Hobe 4 Rdlr. 1 Ort.

Sammeledes har forskrevne Kudske bekommet udi deres Tjærekander, som nu var tomme, at smøre Vognene med paa Vejen $\frac{1}{2}$ Td. Tjære for $2\frac{1}{2}$ Rdlr. 16 Sk.

Leveret alle Kudskene til at bagge Benene paa Hestene med, som var bleven stive udi Benene paa Rejsen, 12 Kander Øl, Kanden 4 Sk. $\frac{1}{2}$ Rdlr.

Smør 2 Skaalpd. for 20 Sk.

Item leveret forskrevne Kudske at holde Vagt med i Stalden Lys for 2 Nætter for $\frac{1}{2}$ Rdlr. 16 sk.

Betalt Bødkeren for en ny Tjærekande til den ene Kammervogn, eftersom den forrige var sønderslidt, 16 Sk.

Nok betalt Jochim Saddelmager for efterskrevne Arbejder, han paa Ko. Ma. Kudsketøj, som var brøstfærdig, haver forfærdiget: først en Kudskesaddel at udfylde, 16 Sk. En ny Knap for Sadlen 20 Sk. To Stripper slagen paa Sadlen, 6 Sk. 2 Halskobbel forfærdiget og sat en ny Ring i den ene, 28 Sk. Sat en Ring udi en Sadelgjord, derfor 6 Sk. Gjort nye Puder paa et Kudsketøj til tvende Heste, 32 Sk. Sat ny Tapper udi en »Jaffulinne« ¹⁾ 4 Sk. Er tilhobe 1 Rdlr. 16 Sk.

¹⁾ Jageline, en Line man jager en Hest i for at tide eller afrette den (Videnskabernes Selskabs Ordbog).

Betalt Glarmesteren for et nyt Vindue udi den ene Jomfruvogn, 8 Sk.

Givet Smeden for en Jærnluntze til Kammervognen 20 Sk.◄

III.

En Hest dømt for Manddrab.

Jenns Jenßen i Rindeleff, Birchefoget i Skanderborg Birch, Rasmus Knudßen i Wenggaard och Thomas Pederßen vdi Skanderup, gjøre vitterligt, at Aar 1649 Freddagen dend 11. May for Things Domb vaar schechet erlig och velb. Mand Her Olluff Parßbiereg till Jernit, Rider, Danmarches Riges Raad och Ko: May: Befalingsmand offuer Skanderborg och Aakierd Lehene hans Strengheds Fuldmegtiger, erlig och velagt Hans Suendsen, Ridefoget thill Skanderborg, paa Ko: Mai: och velbemte, sin gunstige velbr. Herres och Husbonds Vegne, liuderlige eschet och fich it fuldt Tings Vidne aff otte lougfaste Dannemend, som ere Thomas Michellsen i Suejstrup, Rasmus Seffrensen, Just Knudsen, Jens Nielsen, Peder Inguordsen ibdm., Laurids Ibßen i Hembstoch, Thomas Jensen i Haarbye och Rasmus Madtzen ibd. Disse forskne Mend alle vunde och kundgiorde, det de sandelig saae och hørde forne Dag inden forne Ting for Retten stoad Seffren Jenßen i Skanderup, Roffuer Michelsen ibdm. Rasmus Knudßen i Wenggaard och Rasmus Seffrensen i Miesing, hiemlede effter Recessen, att dj hafuer vurderet dend røde Hest, som vaar affgangne Jacob Kochis i Fuldbroumølle, som gich nermand for hans Vogn och gjorde hannem hans Bane och der en Manddød offuersoren och siden dömt udi Kong: Ma: Verre. Och samme røde Hest vurderede och thaxerede for 10 slette Dlr. Dette affhiemlede forne Mend for en fuldt Vuredering och vaar for. Seffren Jensen i Schanderup, Roffuer Michellsen ibdm., Rasmus Knudßen i Wenggaard och Rasmus Seffrensen i Mjesing med forne Hans Suendsen thil Vedermaalsting. Actum Aar som forsch.

(3 Segl).

Skanderborg Lens Regnskaber 1648—49, Bilag 5.